

**Az egyenl bánásmódról és az
esélyegyenl ség el mozdtásáról szóló
2003. évi CXXV. törvény
magyarázata**

Az emberi méltósághoz való jog

Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése rögzíti a két legalapvet bb jogot, amelyek embert megillettek: az élethez és az emberi méltósághoz való jogot. Az Alkotmány e rendelkezése – normatív módon – kinyilvánítja azt az elvet, hogy e két alapvet jog az embert születésénél fogva megillet jogok.

Az emberi méltósághoz való jog els dleges értelmezését az Alkotmánybíróság döntései adják.

Ekként az emberi méltósághoz való jog „egyrészt azt fejezi ki, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerít hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának, az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva [...] az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé vagy tárggyá”,

illetve „a méltósághoz való jog másik funkciója az egyenl ség biztosítása. A „minden ember egyenl méltósága” történelmi vívmánya az egyenl jogképességet jelentette; azaz a formálisan egyenl esélyt. [...] „Ez egyben azt jelenti, hogy a méltóság oszthatatlan és redukálhatatlan, azaz az emberi státus minimális feltétele, amely tehát egyetlen embert l sem vehet el.

Az emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog az Alkotmány alapjogi katalógusának nyitó párosa.

Ezt meg kell említeni azonban már a 9/1990. (IV. 25.) AB határozatban felbukkan az egyenlőségre vonatkozó álláspont, eszerint: „A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mérték figyelembevételével kell a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni.[...].

A hatékony jogvédelem elve azt jelenti a törvény vonatkozásában, hogy azon hátrányos megkülönböztetést szenvedettek, akik igényüket érvényesíteni kívánják, rendelkezzenek olyan jogszabály adta lehetőségekkel, amik biztosíthatják, hogy igényüket megfelelő eljárásban ki is kényszeríthessék. A hatékony jogvédelem több mint annak pusztá feltevése, hogy a jogsérelmet szenvedettek olyan személyekhez, szervekhez és szervezetekhez fordulhatnak, akik, vagy amelyek ügyükben teljeskörű felvilágosítást adnak, képviselőjükben eljárnak,

A **jogvédelem tehát egyrészt alapvető feltételek biztosítását jelenti: a Magyar Köztársaság, mint független, demokratikus jogállam legfelsőbb államhatalmi és népképviselői szervén, valamint a Kormányon keresztül köteles olyan jogszabályokat alkotni, amelyek egyértelműen és világosan tartalmazzák az állampolgárok jogait és kötelezettségeit,** és kell elgondolást adni arra az esetre is, amennyiben e jogokat megsértik vagy nem biztosítják, azok gyakorlását nem teszik lehetővé.

Esélyegyenlőség

Az esélyegyenlőség iránti igény, valamint annak elsegítése, annak a ténynek a felismerésén alapul, miszerint a különböző társadalmi csoportok, és azok tagjai vagyoni, családi, gazdasági helyzetük szerint jelentősen különböznek egymástól, és ez a különbség mindennapjaikra is kihat: aki hátrányosabb helyzetben van, annak kisebb az esélye a továbbtanulásra, a munkához jutásra, a szakképzettség elnyerésére, a magasabb fizetésre, a magasabb társadalmi státusz és presztízs elérésére. Mindez anélkül, hogy általánosan kijelenthetnénk, hogy a „sújtott” csoportoknak egyébként nincsenek meg az említettek eléréséhez szükséges képességeik, adottságaik – azt viszont leszögezhetjük, hogy lehet segítségük, esélyük alig, vagy számottevően kevesebb van.

A magyar Alkotmány 70/A. §-ának (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

Az esélyegyenlőség megteremtése érdekében alkalmazott elnyben részesítés nem többletjogok adományozását jelenti, és természetesen nem is kell, hogy ezt jelentse. A többségi társadalom egy része azonban ezzel azonosítja az elnyben részesítést, azaz feltételezi, hogy az adott intézkedés érintettje, legyen az bármely személy vagy csoport, kivételes jogokat élvez, másokkal, a többséggel ellentétben.

Az elnyben részesítés lényege azonban nyilvánvalóan nem ez, hanem annak biztosítása, hogy a hátrányban lévők azonos helyzetbe kerüljenek „versenytársaikkal”, azaz ugyanolyan, vagy számottevően különbségektől mentes esélyekkel mérhessenek meg, például oktatási intézménybe való felvételnél vagy a munkaerőpiacon.

Az egyenl bánásmód követelménye a diszkrimináció tilalmának megfogalmazása.

Ágazati jogszabályok közül a legfontosabbak az alábbiak.

- 1959. évi IV. törvény, továbbiakban: Ptk.
- 1992. évi XXII. törvény, továbbiakban: Mt.
- 1993. évi LXXIX. törvény továbbiakban: Közokt. tv.
- 1997. évi CLIV. törvény, továbbiakban Eütv.

A Polgári Törvénykönyvről szóló törvény 76. §-a szerint „A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenl bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.”

A Munka Törvénykönyvről szóló törvény 5. § (1) bekezdése értelmében „A munkaviszonnyal kapcsolatban az egyenl bánásmód követelményét meg kell tartani”.

A közoktatásról szóló törvény 31 4/A. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „A közoktatás szervezésében, irányításában, feladatának végrehajtásában közreműködő a gyermekkel, tanulóval kapcsolatos döntéseik, intézkedéseik meghozatalakor az egyenl bánásmód követelményét kötelesek megtartani.”

A közoktatási törvény pontosítja, hogy mit ért a közoktatás kontextusában az egyenl bánásmód követelményének megtartásán, amikor a 4/A. § (2) bekezdésében rögzíti: „Az egyenl bánásmód követelménye alapján a közoktatásban minden gyermeknek, tanulónak joga, hogy vele összehasonlítható helyzetben levő más személyekkel azonos feltételek szerint részesüljön velük azonos színvonalú ellátásban.

Az egészségügyről szóló törvény 7. § (1) bekezdése szerint „Minden betegnek joga van – jogszabályban meghatározott keretek között – az egészségi állapota által indokolt, megfelelő, folyamatosan hozzáférhető és az egyenl bánásmód követelményének megfelelő egészségügyi ellátáshoz.”

1998. évi XXVI. törvény, továbbiakban: Fot.

Kerekesszékekkel közlekedő mozgássérült az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz írt kérelmében azt sérelmezte, hogy a lakóhelyén működő helyi bíróság bejárata a mozgáskorlátozottak által akadálymentesen nem közelíthető meg. A kérelmező beadványában eladta, hogy a folyamatban lévő polgári peres ügyében a bíróság épületébe kitöltött tárgyaláson azért nem jelent meg, mert az épületben nem tudott akadálymentesen bejutni, és a bíróság alkalmazottai sem nyújtottak számára megfelelő, illetve elfogadható segítséget.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény 5. § (1) bekezdése a fogyatékos személyt megillető jogok körében úgy rendelkezik, hogy a fogyatékos személynek joga van a számára akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezetre.

Közvetlen hátrányos megkülönböztetés ebh

8. § Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt

- a) neme,**
- b) faji hovatartozása,**
- c) bőrszíne,**
- d) nemzetisége,**
- e) nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása,**
- f) anyanyelve,**
- g) fogyatékosága,**
- h) egészségi állapota,**
- i) vallási vagy világnézeti meggyőződése,**
- j) politikai vagy más véleménye,**
- k) családi állapota,**
- l) anyasága (terhessége) vagy apasága,**
- o) életkora,**
- p) társadalmi származása,**
- q) vagyoni helyzete,**
- r) foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidőssége, illetve határozott időtartama,**

s) érdekképviselőhez való tartozása,

t) egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője (a továbbiakban együtt: tulajdonsága) miatt részesül más, összehasonlítható helyzetben levő személyhez vagy csoporthoz képest kedvezőtlenebb bánásmódban.

A törvény a magyar jogtörténetben először adja meg a közvetlen hátrányos megkülönböztetés definícióját. A fogalom lényeges elemei a következők:

a) A törvény 7. § (2) bekezdésének megfelelően közvetlen hátrányos megkülönböztetéshez bármely magatartás, intézkedés, feltétel, mulasztás, utasítás vagy gyakorlat (együtt: rendelkezés) vezethet.

g) fogyatékoság

A fogyatékoságot, mint védett tulajdonságot az Alkotmány 70/A §-a nem tartalmazza, s ezért, valamennyi jogára kiterjedő definícióját sem találjuk. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény 4. § a) pontja értelmében fogyatékos személy az, aki érzékszervi - így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem bírja, illetve legkevésbé a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során. A Fvt. 23. §-a a fogyatékosági támogatáshoz kapcsolódóan meghatározza a súlyosan fogyatékos személy fogalmát is, amely orvos szakmai definíció.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény 135. §-a szerint akadálymentes az épített környezet, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve más szakmai megoldásokra van szükségük (2. § 1. pontja). A közhasználatú építmények esetében biztosítani kell a mozgásukban korlátozott személyek részére is a biztonságos és akadálymentes megközelíthetőséget (31. § (1) bekezdés). az akadálymentesítési kötelezettség elmulasztása esetén az Ebtv. szabályait a hatálya alá tartozó személyi kör, illetve jogviszonyok tekintetében lehet alkalmazni.

Közvetett hátrányos megkülönböztetés

9. § Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat más, összehasonlítható helyzetben lévő személyhez vagy csoporthoz képest lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz.

A **hátrányos megkülönböztetés többnyire rejtetten valósul meg**, azaz a megkülönböztetés és a hátrányt szenvedett személy vagy csoport védett tulajdonsága közötti összefüggés egyáltalán nem nyilvánvaló.

Zaklatás

10. § (1) Zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő magatartás, amely az érintett személynek a 8. §-ban meghatározott tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlít, ellenséges, megalázó, megszégyenít vagy támadó környezet kialakítása.

Az Ebtv. 7. § (1) bekezdése szerint az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás. A törvény e szakasza meghatározza azokat a formákat, típusokat, amelyekben az egyenlő bánásmód követelményének megsértése megvalósulhat. E felsorolással a jogszabály szélesebb kört rajzol meg a hátrányos megkülönböztetés két alapvető típusánál, ugyanis az egyenlő bánásmód követelményét sértő, így jogellenes magatartásnak minősíti az ún. zaklatást, jogellenes elkülönítést és a megtorlást is.

A törvény az emberi méltóságot sértő magatartást vonja szabályozás alá. Az emberi méltóság megsértését eredményező magatartás változatos módon valósulhat meg. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy az emberi méltóságot sértik az embert lealacsonyító, megalázó, lekicsinylő sértő, bántó magatartások. A megsértett személy elválaszthatatlan tulajdonságán való ércelődés, e tulajdonság „kifigurázása”, gúny vagy durva tréfa tárgyává tétele, megjegyzések, de természetesen a verbális sérelmeken túl, a fizikai kontaktus révén való megalázás is ide sorolható.

Egyebekben az adott eset összes körülményeit, az esetlegesen elhangzó kijelentéseket, azok jellegét, valamint azt a helyzetet, amelyben elhangzanak, történnek, figyelembe kell venni, és alaposan meg kell vizsgálni. Különös körültekintést igényel a zaklatás megítélése azért is, mert a joghely felépítése alapján megállapítható, hogy a jogalkotó a sérelmet szenvedett személy szubjektív benyomásait vonja értékelés alá, amikor egyrészt méltóságot sért magatartásról, másrészt ellenséges és megalázó, megszegyenít, megfélemlít vagy éppen támadó környezetet beszél.

Megtorlás

10. § (3) Megtorlásnak min sül az a magatartás, amely az egyenl bánásmód követelményének megsértése miatt kifogást emel, eljárást indító vagy az eljárásban közrem köd személlyel szemben ezzel összefüggésben jogsérelmet okoz, jogsérelem okozására irányul vagy azzal fenyeget.

Az egyenl bánásmód követelményének megsértése miatt indított eljárások

12. § Az egyenl bánásmód követelményének megsértése miatti igények az e fejezetben, valamint külön jogszabályokban meghatározott eljárások során – így különösen személyiségi jogi per, munkaügyi per, fogyasztóvédelmi, munkaügyi vagy szabálysértési hatóságok eljárása során - érvényesíthet ek.

Az elmúlt id szakban jelent sen változtak a közigazgatási hatóságok eljárását szabályozó rendelkezések, s az egyenl bánásmód követelményének érvényesítése során az eljárás az általánostól nagymértékben eltér szabályok szerint folyik.

A törvény 12. §-a értelmében az egyenl bánásmód követelményének megsértése miatti igények különösen személyiségi jogi per, munkaügyi per, fogyasztóvédelmi vagy szabálysértési hatóságok eljárása során érvényesíthet ek.

Foglalkoztatás

21. § Az egyenl bánásmód követelményének sérelmét jelenti különösen, ha a munkáltató a munkavállalóval szemben közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, különösen a következ rendelkezések meghatározásakor, valamint azok alkalmazásakor:

a) a munkához való hozzájutásban, különösen nyilvános álláshirdetésben, a munkára való felvételben, az alkalmazási feltételekben;

- b) a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítését megelőző, azt elősegítő eljárással összefüggő rendelkezésben;**
- c) a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítésében és megszüntetésében;**
- d) a munkavégzést megelőzően vagy annak folyamán végzett képzéssel kapcsolatosan;**
- e) a munkafeltételek megállapításában és biztosításában;**
- f) a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony alapján járó juttatások, így különösen a munkabér megállapításában és biztosításában;**
- g) a tagsággal vagy részvétellel kapcsolatban a munkavállalók szervezeteiben;**
- h) az előmeneteli rendszerben;**
- i) a kártérítési, valamint a fegyelmi felelősség érvényesítése során.**

Az Indokolás szerint e szakasz „tartalmazza azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek gyakorlása során a munkáltatók a leggyakrabban megsértik az egyenlő bánásmód elvét.

A szakasz példálózóan sorolja fel azokat a foglalkoztatáshoz kötődő eseteket, amelyeknél a törvény különleges védelmet kíván nyújtani a hátrányos megkülönböztetéssel szemben.”

Szociális biztonság és egészségügy

24. § Az egyenlő bánásmód követelményét a szociális biztonsággal összefüggésben érvényesíteni kell különösen

- a) a társadalombiztosítási rendszerekben finanszírozott, valamint**
- b) a szociális, illetve gyermekvédelmi pénzügyi és természetbeni, valamint személyes gondoskodást nyújtó ellátások igénylése és biztosítása során.**

Az Ebtv. ágazati szabályai olyan területeket szabályoznak, ahol az egyenlő bánásmód követelményének megtartása különösen nagy súllyal esik latba. Maga a törvény miniszteri indokolása is azzal magyarázza ezt a szociális biztonság szektorális szabályozása tekintetében, hogy „az elmúlt években több olyan eset is napvilágra került, amikor egyes személyek valamely tulajdonságuk, hovatartozásuk alapján kerültek hátrányosabb helyzetbe a szociális és egészségügyi ellátás igénybevétele során”.

Ilyen esetek lehetnek, amikor a szociális ellátást igénybe venni kívánó személyt vagy személyeket alacsonyabb színvonalú ellátásban részesítenek, vagy egyenesen elzárják őket az ellátás igénybevételétől, de az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelentheti az is, ha a valamely tulajdonság, tipikusan etnikai hovatartozás alapján egységes csoportot alkotó személyeket adott intézményen belül elkülönítetten kezelnek. Ez utóbbi körülményt vizsgálta a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa egy kórház esetében is, a szegregációt viszont nem állapította meg. Az eset azonban rávilágított arra, amire jogvédő szervezetek már korábban is felhívták a figyelmet, nevezetesen, hogy egyes csoportokhoz tartozó személyek más egészségügyi szolgáltatásban részesülnek, esetenként pedig a többségi csoporthoz tartozó személyeketől elkülönítetten helyezik el őket.

24.§ a)

A törvény kimondja, hogy az egyenlő bánásmód követelményét „érvényesíteni kell” a szociális biztonsággal összefüggésben, ami az egyenlő bánásmód követelményének megtartásához képest valamilyen többletet jelent, hiszen az érvényesítés azt jelenti, hogy az

egyenlő bánásmód követelményét (azaz a diszkrimináció-mentes környezetet) érvényre kell juttatni, meg kell valósítani. Ez – adott helyzetben – a fennálló, diszkriminatív állapotok elszámolását is jelenti (például ha egy adott segélyezési forma nyújtása során diszkriminatívan jártak el).

24. § b)

A szociális és gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni, valamint a személyes gondoskodást nyújtó ellátások igénylése és biztosítása során szintén érvényesíteni kell az egyenlő bánásmód követelményét.

Kiemelt területe az Ebktv.-nek a (szociális) segélyezéssel kapcsolatban is az egyenlő bánásmód követelményének biztosítása, tekintettel arra, hogy a segélyt igénylő túlnyomó része valamely védett tulajdonsággal (Ebktv. 8. §) rendelkező személy.

A szociális ellátások lehetnek pénzbeli, illetve természetben nyújtott szolgáltatások, továbbá személyes gondoskodást nyújtó ellátások. Ez utóbbiak alapvetően kötelezettje az állam és az önkormányzatok. A személyes gondoskodást nyújtó ellátások legtipikusabb formái az étkeztetés és a házi segítségnyújtás.

Megjegyzendő, hogy a szociális igazgatásról szóló törvény kifejezetten tartalmazza az egyenlő bánásmód követelménye megtartásának kötelezettségét.

A gyermekvédelem körében szintén alapvetően pénzbeli és természetbeli ellátásokat említhetünk: előbbi körbe tartozik a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, vagy a gyermektartásdíj megelőlegezése, míg természetbeli ellátási forma a tankönyv vagy tanszertámogatás.

Az Ebktv. miniszteri indokolása is kiemeli, hogy az egyenlő bánásmód elvét mind az állami, mind a magán, illetve az önkéntes és kötelező szociális ellátórendszerekben és eljárásokban érvényesíteni kell.

25. § (1) Az egyenlő bánásmód követelményét az egészségügyi ellátással összefüggésben érvényesíteni kell különösen az egészségügyi szolgáltatásnyújtás, ezen belül

- a) a betegségmegelőző programokban és a szűrővizsgálatokon való részvétel,**
- b) a gyógyító-megelőző ellátás,**
- c) a tartózkodás céljára szolgáló helyiségek használata,**
- d) az élelmezési és egyéb szükségletek kielégítése**

Oktatás és képzés

27. § (1) Az egyenlő bánásmód követelménye kiterjed minden olyan nevelésre, oktatásra, képzésre,

- a) amely államilag jóváhagyott vagy előírt követelmények alapján folyik, vagy**
- b) amelynek megszervezéséhez az állam**
  - ba) közvetlen normatív költségvetési támogatást nyújt, vagy**
  - bb) közvetve - így különösen közterhek elengedése, elszámolása vagy adójóváírás útján - hozzájárul (a továbbiakban együtt: oktatás).**

A törvény az oktatás területén minden olyan jogviszonyban alkalmazandó, amelyhez költségvetési támogatást használnak fel, illetve amelynek állami jóváhagyás, vagy szervezés a feltétele. E szerint csak a nem akkreditált képzést nyújtó, állami támogatás nélkül működő tanfolyamok, illetve önképzőkörök képeznek kivételt az ágazat-specifikus szabályok esetén.

Fontos azonban figyelembe venni, hogy az egyenlő bánásmód követelménye olyan alkotmányos jog, amely például a polgári jog személyiségi jogi rendelkezésein keresztül is érvényesíthető, és ezek hatálya bármely típusú oktatásra kiterjed.

27. § (2) Az egyeni bánásmód követelményét az (1) bekezdésben meghatározott oktatással összefüggésben érvényesíteni kell különösen

a) az oktatásba történő bekapcsolódás feltételeinek meghatározása, a felvételi kérelmek elbírálása,

b) az oktatás követelményeinek megállapítása és a követelménytámasztás,

c) a teljesítmények értékelése,

d) az oktatáshoz kapcsolódó szolgáltatások biztosítása és igénybevétele,

e) az oktatással összefüggő juttatásokhoz való hozzáférés,

f) a kollégiumi elhelyezés és ellátás,

g) az oktatásban megszerzhető tanúsítványok, bizonyítványok, oklevelek kiadása,

h) a pályaválasztási tanácsadáshoz való hozzáférés, valamint

i) az oktatásban való részvétellel összefüggő jogviszony megszüntetése során.